

Kiművelt szív

Jagamas János, a népdalgyűjtő

Még valamikor 1983-ban, a marosvásárhelyi Igaz Szó folklórszámába írtam ezt a portrét Jagamas Jánosról. Nem jelent meg soba. Elfogadható magyarázatot sem kaptam a cenzúra tiltásáról. Talán bántotta a bukaresti ellenőröket, hogy Jagamas János a második világháborúban, a front poklában román népdalokat jegyzett le erdélyi román katonatársaitól. Nem illet a „magyar fasiztákról” terjesztett román képbe. Talán a csángó gyűjtést kifogásolták, akkoriban már „bivatalosan” töröltetett a moldvai csángóság a magyar nemzetből. Vagy egyszerűen ingerelte a román cenzúrát a magyar folklorista, a magyar népdalok léte Erdélyben.

Jagamas János túlélte a bukaresti cenzúrát, miként az általa lejegyzett magyar folklór is biztosan dacol a próbákat tevő mostoha időekkel.

Részlet A romániai magyar irodalmi lexikon (készülő) második kötetéből. A címszó szerzője: László Ferenc zeneesztéta. Jagamas János (Dés, 1913. jún. 8.) – zenetudományi szakíró. Középkorlát a kolozsvári rom. kat. Főgimnáziumban végzett (1931), zenei tanulmányait a kolozsvári zenekonzervatóriumban kezdi (1936–40), a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatja (1941–44), és Kolozsvárt fejezi be (1947–48). Közben tanító Alőrön, óvónőképzői zenetanár, magán-zenekonzervatóriumi igazgató Kolozsvárt, 1949-től a Magyar, ill. a George Dima Zenekonzervatórium lektora, majd előadótanár (szakjai: folklór, formatan, zenei paleográfia) nyugdíjazásáig (1976), a kolozsvári Folklór Intézet főkutatója (1949–1960).

Vikár, Seprődi, Bartók, Kodály és mások erdélyi és moldvai gyűjtőmunkáját folytatva, újabb gyűjtéseket végzett a Fekete-körös völgyében, Kalotaszegen, a Mezőséken, a Nagy-Szamos, a Felső-Maros és a Kis-küküllő mentén, az udvarhelyi, gyergyói és csíki székelyek, valamint a moldvai, a gyimesi és a barcasági csángók körében. Mintegy 6000 népi dallam gyűjtőjeként s dallamlejegyzéseinek tökélye révén is a Bartók utáni délkelet-európai népzene gyűjtés kiválóságai között a helye. Gyűjtése nagyrészt a kolozsvári Folklór Intézet őrzi, értékéről az 1954-es moldvai csángó dal- és balladákötet, valamint az 1974-es *Romániai magyar népdalok* c. kötet 300 dallamot tartalmazó anyaga tanúskodik.

Népzene-tudományos írásai közül jelentős az *Adatok a romániai magyar népzenei dialektusok kérdéséhez* (1956), amely aldialektusokra osztva a Bartók szerinti IV. dialektusterületet írja le újra, az időközben föltárt népzeneanyag alapján, és megállapítja, hogy a moldvai csángó népzene külön dialektusnak tekintendő. A magyar népdal régi és új stílusának, valamint a magyar népzene és műzene kapcsolatának kutatójaként is jelentős eredményeket ért el. A magyar népdaltípusok és népies dalok morfológiai elemzését és osztályozását egyéni módszerrel végzi, idevágó munkája kiadás alatt. Az általános zenetudomány körébe tartozó Bartók tanulmánya a *Mikrokosmos* I. és II. füzetének hangsorairól (1974) szintúgy morfológiai elemzés, ill. alaktani elemek rendszerbe foglalása. Jelentős pedagógiai életműve: közvetve vagy közvetlenül tanítványa minden mai romániai magyar népzene-kutató, s e szűkebb körön kívül is számos muzikus hivatkozik rá, mint mesterére.”

*

– *Kedves Kallós Zoltán, te mit köszönbetsz Jagamas Jánosnak, a tanárnak?*
 – Ő hozott fel a Zenekonzervatóriumba. Akkoriban Vistán tanítottam. Kijött a faluba, adatgyűjtőket, nótafákat keresett. Én már ismertem őket, elvittem hozzájuk. Így ismertem meg. Hívott a főiskolára. Felvételi vizsgámon három népdalt énekeltem el.

– *Memnyi ideig tanított?*
 – Három évig adta le nekünk a folklór tudományát. Egész folklórtudásomat és zeneelméleti ismeretemet neki és Márkos Albertnek köszönhetem. A hivatalos órákon kívül Jagamas János külön is foglalkozott velem.

– *Magántanítványa voltál?*
 – Másként mondanám. Én tanítóképzőt végeztem. Nagyon sok népdalt tudtam, alapos terepismerettel rendelkeztem a Mezőséken, de elméleti képzettségem alig volt még. Konzervatóriumi diákársaim elméletileg sokkal jobban fel voltak készülve. Jagamas János azt mondta, keressem fel a Folklór Intézetben délután, külön is szívesen foglalkozna velem. Így tanított hangjegyzésre, és -olvasásra. Éreztem, hogy ragaszkodik hozzám, szinte atyai barátsággal segít bepótolnom azt, amit önhibámon kívül elmulasztottam.

– *Pedig első látásra rideg, szentelen embernek is tűnhetnék.*

– Látszat. Nagyon melegszívű, segítőkész ember. Velem mindig közvetlen volt. Megismerhettem tanárként, a katedrán és gyűjtés közben, a terepen. Nemcsak Vistán vittem el az adatközlőkhöz, de elkísértem Válaszútra is – ez a szülőfalum –, együtt voltunk Biharban, két magyar és két román faluban gyűjtöttünk, Tárkányban és Fenesen, illetve Sebesen és Budurászán, a végén Belényesben is. Egy hónapig kísértem Jagamas professzort Moldvában, a csángólakta falvakban. Ő kottázott, én a szöveget jegyeztem le.

Nagy Imre lerajzolta Jagamas Jánost, a tudóst, a főiskolai tanárt – vizsgáztatás közben. Baráti incselkedés is kiérződik a rajzból. Az erős arcvonások hangsúlyozódnak, de a szelíd, sötétbarna szem eltűnik, inkább szigor és ridegség árad a képből. Nagyon bosszús lehetett a tanár úr vizsgáztatás közben. Mikor beszél, éppen ilyen elmélyültnek, magába merülnek tetszik. De a tekintete, mintha csak büvölni tudna vele! Benczédi Sándor ezt a varázslói megszállottságot figurázta ki, kedélyes együttérzéssel. Jagamas János a rajzot is, a szobrot is a szobájában tartja, vállalja őket.

Ez a szigor és ridegség – egyszerűen igény. Nagyon igényes volt tanárként, hiszen saját magával szemben is az. A tudást és a szorgalmat szakma-áhitatból követelte meg. Magától és tanítványaitól egyképpen. Szakma, foglalkozás, hivatás és szenvedély nála egyet jelentett mindig. Úgy mondják, ez az igazi szerencséje egy alkotó embernek. De mennyi szenvedés, gyötrődés az ára ennek a szerencsének. Igaz, hogy csak ez a szimbiózis érlelhet be a munkában – minden alkotásban! – igazi értékeket.

Jagamas János élete mintha csak azért állított fel újabb meg újabb akadályokat, hogy minden próbát legyőzhessen. A sors, a körülmények szegültek szembe azzal, hogy fiatal korában azt tanulhassa, amihez mindenkor kedvet és tehetséget érzett. Zongoristának készült, de tifuszbba esett, hosszú ideig nem gyakorolhatott. Mikor annyira felerősödött, úgy elfogta a vágy, hogy behozza a kiesést, minden orvosi intelem és parancs ellenére naponta hét órán át gyakorolt. Erre inhuvelygyulladást kapott és megint sokáig nem ülhetett a zongora elé. Nem esett kétségbe. Átment a zeneszerző szakra. Mikor itt az utolsó évet végezhetne volna, a háborús események szóltak bele az életébe. Alór faluba került, Dés közelébe egy évig tanítóskodott ott... Szabédi László az időben szintén falusi tanító volt. Szabédi a mezőségi Bárebán román népdalokat gyűjtött és fordított magyarra. Jagamas János is román népdalok dallamait jegyezte Alórön. A gyűlöletszítás időszakában így építette tovább ez a két kiváló magyar értelmiségi a barátság, a kölcsönös megismerés sokak szerint végképp időszerülenné vált hidját. Mikor tanítóskodása után a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán tovább folytathatta tanulmányait, mindjárt az első órán alóri román gyűjtéséről számolt be Kodály Zoltánnak. És a magyar népzene élő klasszikusa érdeklődéssel emelte reá a tekintetét: „Lássam”. Átnézte az egész füzetet, helyeselt, tanácsokat adott, magyarázott.

Jagamas János ilyen szákszavúan mesélte el ezt nekem. De később, ahogy lakásában a magnetofonját nézegettem, amellyel annyi népi dallamot jegyzett le évtizedeken át, meleg hangon megjegyezte: Nem a legmodernebb, az igaz. De kiváló masina. És ragaszkodom hozzá. Kodály Zoltán személyes ajándéka...

Ugyanilyen ragaszkodással őriz egy kopott kottafüzetet. Végighurcolta a hadak útján, megőrizte a hadifogságban, és hazahozta. Megengedte, hogy fellapozzam. „*Drag câruț cu patru boi*.” Énekelte Vasile Pintea 32 éves közkatona, Szolnok-Doboka megyei, lejegyezte Jagamas János hadapród őrmester, valahol a keleti fronton, este pihenő alatt. Ez a Vasile Pintea – kései leszármazottja, utódja lehet-e a hajdani Pintea Gligornak, aki II. Rákóczi Ferenc nevében Nagybányát ostromolta? A legendás híru Pintea vitéz faluja, Hollómező nincs messze a mai nótafa falujától Lápostól! Ez a Pintea később idehaza, a lakásán is felkereste Jagamas Jánost. A láposi román parasztember és a kolozsvári magyar főiskolai tanár most is jól megértették egymást. Mert értették az ágyúk poklában is.

Ebbe a kopott kottafüzetbe sok-sok népdalt írt be Jagamas János. Ha nem tudnám, hogy ágyúzások szüneteiben, rögtönzött tábori szállásokon róttá egymás után a hangjegyeket és betűket, közönséges gyűjtőfüzet lenne, mint annyi más hasonló. De mekkora erő kellett ahhoz, hogy az állandó pusztulás szomszédságában az alkotásra gondoljon egy fiatal zeneszerző és folklorgyűjtő, és hogy apró outhoni örömeiről és bánatokról énekeljen neki a katonaruhába bújtatott parasztember.

„Zenei anyanyelv nélkül hiányos lesz a zenei műveltség. A népdalok terjesztése, közismertté tétele mindennél fontosabb. Minden egyéb tudományos vizsgálódás csak ezután következhetik.” 1957-ben a *Korunkban* írta ezt Jagamas János. Az általa felállított sorrendhez elsősorban maga igazodott: minden egyéb tudományos vizsgálódásnál fontosabbnak tartotta népdalok gyűjtését és terjesztését.

A volt alóri tanító 1942-ben székely népdalokat gyűjtött. Nyári vakációk idején Kászonban, majd Csíkmenaságon és Kápolnásfaluban kereste meg a nótafákat, jegyezte balladáikat, dalaikat. A háború és a hadifogság után pedig 1949-ben megint a Székelyföldet járta, ezúttal a Gyimesekben és Gyergyószentmiklós környékén gyűjtött. Egy esztendő múlva kezdődött el a Román Tudományos Akadémia keretében és anyagi támogatásával a romániai magyar folkloristák és nyelvészek nagy vállalkozása: a moldvai csángó-magyar folklorikincs és nyelvjárás felmérése.

Jagamas János az 1950-es években nyolcszor járt Moldvában. Faragó József, Gállfy Mózes, Mitruly Miklós, az akkor még főiskolás Szabó Gyula – a mai író –, és nagyon sok más lelkes egyetemista társaságában Jagamas bebarangolta a déli és az északi csángó falukat. Több ezer népdalt jegyeztek le dallamaikkal együtt. Gyűjtésük volt a legjelentősebb a Szeret vidékén, noha előtűk is sokan megfordultak azon a vidéken... Petrás Ince János, Viola József, László Mihály, aztán Rubinyi Mózes, majd Veress Sándor – az immár világhíru zeneszerző, Bartók-tanítvány, az egykori bukaresti magyar vasútépítő mérnök unokája –, Balla

Péter, illetve még előttük Domokos Pál Péter. Ez utóbbi a csángó népzene gyűjtését indította el Moldvában, ösztönzője pedig nem kisebb ember volt, mint a román népzene kutatásában is halhatatlan érdemeket szerzett Bartók Béla! Domokos Pál Péter kalandos körülmények között járta be a moldvai falvakat, helyszíni lejegyzéseit pedig – megjelenésük előtt – Bartók és Kodály nézte át. Jagamasék gyűjtőútjai előtt kétségtelenül Domokos Pál Péter tárta fel a leggazdagabb csángó népzene-anyagot, ő jegyezte fel például a *Budai Ilona* és a *Júlia szép lány* dallamát. Addig ezeknek a balladáknak az énekes változata ismeretlen volt a magyar folklórtudományban.

Mi begyűjteni való maradt Jagamaséknak? Több ezer népdal, dallam. A magyar népzene olyan ősréteget tárták fel, amely más vidékeken csak szórványosan fordul elő. Olyan népdalokat is találtak, amelyeknek a változatai más vidékeken nincsenek meg. Különösen gazdag a balladaanyag. Nyolcvan, sőt száz versen felüli balladákra bukkantak. Egy falu, Trunk teljes zenei anyagát behordták. Régi, ősi állapotokat megőrzött falu volt ez akkoriban, folkloristák számára gazdag aranytelér. Gyűjtésük egy része *Moldvai csángó népdalok és népballadák* címmel, 1954-ben a bukaresti Irodalmi és Művészeti Kiadónál jelent meg. Faragó József és Jagamas János szerkesztésében, szöveg és dallam együtt. Felbecsülhetetlen kincsek mutatója ez csupán. A teljes kincstár a Folklor Intézet kolozsvári fiókjánál őrzik ma is. Jagamas János 1960-ig főiskolai tanárkodása mellett, az Intézet belső munkatársa volt. Azután pedig „csak” tanár volt, és ahogy mondja: „magángyűjtő”. Ilyen „magángyűjtőként” – egyszemélyes intézményként! – ment el újra a Gyimesekbe és Kalotaszegre. Mert az igazi gyűjtő, akár van számára hivatalos keret, pénz, megbízólevél, akár nincs, a kutatást soha nem hagyhatja abba. Az életét szakítaná meg.

A nótafák számára is nagy élmény a gyűjtés, hogyne lenne az nekem – mondta, és elmosolyodott, meleg, belső derűvel. Kocsis Miklós Barabást, az egyik nótafát Marosmagyaróról felhoztuk volt Kolozsvárra, hogy egész repertoárját magnóra vegyük. Ő meg annyira izgalmasnak, érdekesnek, felejthetetlennek találta az egészet, hogy verset írt a gyűjtés történetéről, találkozásainkból.

Vargyas Lajos írta a moldvai gyűjtésről: „...A kötet lejegyzései kifogástalanok, gondosak s a mai igényeknek megfelelőek. Minden dicsőret megilleti Jagamas Jánost a gyűjtés és a lejegyzés nagy munkájáért.” Román kollégák hasonló sorait vagy éppen külföldi, messze országokban élő szakemberek elismerését idézhetném fel. Miért nem közöl hát többet, gyakrabban, miért hiányoznak az újabb Jagamas-kötetek?

Még valamikor 1970. nyarán kérdeztem volt ezt tőle. Nem nagyon akart válaszolni, s talán nem is szívt volna, ha másoktól nem tudtam volna kéziratok munkáinak sorsáról, és nem faggatom makacsul tovább. Tizennégy esztendeje készen állt akkor egy népdal gyűjteménye. Több mint 11 ezer romániai magyar népdalból választott ki több mint háromszázat úgy, hogy a gyűjteményben minden fontosabb népdaltípus képviselve legyen. Őt esztendeig dolgozott ezen a munkán.

– *Kiadói felkérésre készítette el?*

– Valamikor a Tudományos Könyvkiadó tervében szerepelt, még 1956-ban.

– *Azóta?*

– Őrzöm a kéziratot. A folklórgyűjtéshez türelem kell.

Ennyi volt a kifakadás, ironikus mosoly kíséretében. Nekem pedig eszembe jutott a kopott kottafüzet, benne Vasile Pintea ágyúzajban lejegyzett láposi román dalai, amelyeket Jagamas János nem a kiadókval való harcaiból, hanem igazi csatáról hozott haza.

Négy esztendő múltán aztán, tizennyolc esztendő várakozás után, 1974-ben, végre a könyvespolcainkra kerülhetett a Jagamas-kötet, a *Romániai magyar népdalok*, a Kriterion gondozásában.

Egy másik válogatása – kézirat ma is.

A Népi Alkotások Megyei Háza – akkor még így nevezték – Csíkszeredában tervbe vette volt – igen okosan – egy székely népdalgyűjtemény kiadását. A kötet összeállítására nem kérhettek volna fel illetékesebbet Jagamas Jánosnál, aki már főiskolás korában sokat gyűjtött a Hargita aljában. Baráti unszólásra el is vállalta és határidőre beküldte a kéziratot. A százhárom székely népdalt Csíkszeredán gyorsan szerkesztették, majd végső jóváhagyásra felterjesztették a Népi Alkotások Központi Házához Bukarestbe. 1968 őszétől 1969 nyaráig hevert a kézirat valahol eme Központi Háznál, akkor pedig megszületett a különös döntés: a kötet nem jelenhet meg, mert a benne szereplő népdalok közül mintegy negyven nem eredeti székely folklór, hanem átvétel. Ötfokú dallamokra mondták ki a szentenciát ismeretlenségben maradt „szakértők”: ezek nem eredeti székely népdalok!

Vajon a Kőműves Kelemenné balladája fölé is magabiztosan odaírták volna a Központi Házban, hogy nem jelentethető meg, mert nem eredeti, hanem kölcsönzés? És a Mesterul Manole fölé is odaírták? Hiszen ki előtt ne lenne immár nyilvánvaló, hogy ez a ballada a maga motívumaival végigvonult egész Kelet-Európa népeinek folklórában. A népzeneben ennyire viszonylagos az eredetiség! Míg erről beszélgettünk, a zongora fölül Bartók fényképe és Kodály mellszobra mintha biztatón intgetett volna.

De ha még a negyven székely népdal motívumait kölcsönzésnek érezték is a Központi Háznál, miért lenne ez baj? Éppen Jagamas János írta le 1957-ben: „...sem a magyar népzene, sem a román nem vizsgálhatjuk önmagában, mert fejlődését, gazdagodását mindkettő mindig idegen hatások beszűremlésének köszönhetette. Idegen hatások nyomán jött létre például a magyar népzene új stílusa, vagy a máramarosi románság újabb zenéje is.”

Amikor Jagamas Jánossal Csíkszeredában közölték volt a Központi Ház véleményét, nem szólt semmit, csak az ironikus mosoly jelent meg szája szögletében. Összecsomagolta a kéziratot, és szeliden elköszönt.

Azért említem fel újra mindezt, mert jól érzékeltetheti: a folklorista életében nem a gyűjtés, a gyaloglás, a hányódás és néha éhezés, a nótafák bizalmatlanságának a feloldása a legnehezebb.

A folklorgyűjtőnek különben is legtöbbször az a sors jut, ami a népművészet alkotóinak: a névtelen dicsőség. Tudunk róla, hogy van, kell lennie, de a nevét kevesen tartják észben. Minél szélesebb körben ismert egy népballada, vagy minél gyakrabban énekelünk egy népdalt, annál bántóbb a gyűjtő, lejegyző viszonylagos névtelensége. Kórusoktól halljuk, magunkban dúdoljuk a könnyes-kedves remeket:

*Tavaszi szél utat szárazszi,
S e bóból es vízet áraszti.
Minden madár párat választ,
Minden madár párat választ.*

Hányan tudják a szűken vett szakmabelieken kívül, hogy ki jegyezte le, hol és mikor ezt a népdalt? Azt talán még hallottuk róla, hogy a moldvai csángók között gyűjtötték. De elő kell vennünk a kötetet (ha megvan), hogy azt is megtudjuk: Jagamas János jegyezte le a dalt és a dallamot, neki pedig özvegy Magyarai Antalné Kádár Ilona 71 éves csángó asszony énekelte el Trunkon, a Szeret mentén.

Ki is az igazán jó zenész, vetette fel egyik írásában Kodály Zoltán. És úgy felelt, hogy ennek négy feltétele van: kiművelt zenei hallás, kiművelt értelem, kiművelt kéz (hangszertechnika) és kiművelt szív.

Folkloristára mind a négy követelmény vonatkozik, de talán még két másik is: a türelem és a szerénység. Jagamas Jánosban – az előbbiekkal együtt – ez a kettő is megvan.

Beke György

Mátyás király nyomában

XI. Országos Múzeumi és Műemléki Tábor

Csillebérc, 1990. augusztus 15–24.

Hunyadi Mátyás halálának 500. évfordulója alkalmából országsszerte különböző rendezvények zajlottak – tudományos és játékos formában egyaránt.

Lehet Mátyás koráról és személyéről vitázni. Jelenthetnek számunkra a levéltári források csupán összevetésre érdemes tényeket, melyekből a kor politika-, jog- és gazdaságtörténete rajzolódhat fel, de így a történelem „csak” egy szűkebb szakmai kör ügye marad. A sokat emlegetett és hiányolt *historikus szemlélet* kialakításához ennél sokkal több kell – főként az általános iskolás diákoknak. S mi lehet ez a többlet? Nem más, mint amit minden tudós kutató érez, amikor hiteles forrást – legyen az írott vagy tárgyi – vesz a kezébe: *a kor levegője*.

A kérdés csupán az, hogy lehet-e egy kor hangulatát valamilyen módon – de élményszerűen! – 12–16 éves, a történelem írást már bizonyos fókig elkötelezett gyerekek számára közvetíteni egy 10 napos tábor keretében, átlagos, vagy inkább szűkös anyagi lehetőségekkel?

Erre tettünk kísérletet – a TÁJAK – KOROK – MÚZEUMOK EGYESÜLET szervezésében – Csillebércen a XI. Országos Múzeumi és Műemléki Szaktábor résztvevőivel.

Természetesen nem volt lehetőségünk eredeti, vagy anyagában és megformálásában teljesen hű tárgyak, ruhák készítésére, úgyhogy a tárgy legtöbbször csak jelzésszerűen szerepelt, ez azonban a hitelességet nem rontotta. Ahhoz, hogy a rendelkezésünkre álló tíz nap alatt elfeledkezzünk modern korunkról és játékosan végigélhessük Mátyás uralkodásának 32 évét, szükség volt a „vármegyék” megszervezésére, a királyi pár és a tisztségviselők megválasztására, a „szerepek” szétosztására és a megfelelő ruházat elkészítésére. A lányok ruhájának, fejdíszének készítése közben a főúri viselettől a pórnép öltözetéig bemutatható volt a reneszánsz kor divatja. A fiúkkal a „fegyverkészítés” alatt a korabeli harcmódról és fegyverzetéről beszélgettünk.

Mivel a gyerekek nem csapatokra, hanem „vármegyére” oszlottak, ezért felnőtt vezetőik a „főispánok” voltak. A „főispánok” táborra való felkészülését segítette a Székely Éva népi iparművész és Puskás László animátor által összeállított, rajzokkal illusztrált szakanyag, melyet a tábor kezdete előtt minden leendő „főispán” kézhez kapott.

A „történelmi hűség őrzését” Gabrielli Gabriella régész és Nemes András művészettörténész látták el, ők voltak a tábor szakmai irányítói. S hogy milyen fantáziával, humorral és szakmai hozzáértéssel oldották meg feladatukat, arra bizonyíték például az, hogy néhány méter bársony, pár szék és fotók segítségével hiteles reneszánsz trónteremmé varázsoztak egy kietlen nagytermet. Ők készítették fel a gyerekeket az „udvari élet eseményeire” (pl. koronázás, Beatrix megkérése, a királyi pár esküvője, törvénykezés).

Az események közül nézzük részletesebben a koronázást – milyen előkészítő lépéseket tettünk a játék sikeres indításához. Először is tudnunk kellett, hogy milyen legyen a király pl. jellemében. Ehhez Szent

Királyunk a fazekasmesterséghez is értett

Udvari bál – királyunk és Zsuzsa főispán

István király intelmei adnak szép útmutatást, Mátyás egyéniségéről pedig a korabeli források szólnak. Ezeket természetesen a tábor szakmai vezetői tolmácsolták, közvetlen hangú előadás – beszélgetés – formájában. Második lépésként megnéztük a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításait, különösen a koronázási ékszereket. Az eredeti tárgyakkal való találkozás, az egész játékra való ráhangolódás volt a múzeumlátogatás célja. Ez a tábor második napján történt, a „választások” előtt.

Meg kellett tehát választani a királyt – a jelentkezők közül a nép közfelkiáltással döntött a legalkalmasabb jelölt mellett. Alkalmasságuk bizonyítására a „királyjelöltek” a nép színe előtt programbeszédrel, műsorral szerepeltek. E beszédek, műsorok külön értéke, hogy nem előre készített, betanult szövegek voltak, a jelöltek a főispánok segítségével készültek, lehetőséget adva az improvizálásra. Így a jelölt talpraesettsége, humora volt az alkalmasság mérése.

A második nap délutánjának programja tánctanulás volt – hogy az „udvar népe” illő módon tudjon vígadni a koronázást követő bálon. A táncokat és a megfelelő viselkedést Keszler Mária táncpedagógus tanította a gyerekeknek. Közben a „főispánok” vezetésével az éppen nem táncoló elkészítették vármegyéjük címerét. Este a koronázási szertartásról, a koronázási jelvényekről beszélgettünk. Ezzel a szakmai előkészítés lezárult, de hátra volt még a hiteles megjelenés legfontosabb kellékeinek, a ruháknak az elkészítése. A tánctanulás mellett a harmadik napot teljesen erre szántuk.

A koronázás már a teljes pompájában megjelenő reneszánsz udvart láthattuk. A gyerekek a „jelmezzel” együtt magukra vették a hozzá illő viselkedésmódot is. Így nemcsak a király és közvetlen kísérete, a fő tisztségviselők szerepeltek, hanem részese volt a játéknak mindenki egyaránt.

Egy kis ízelítő a tábor többi eseményeiből: török–magyar viadal a sáncvárnál; a „Mátyás király és kora” című kiállítás megtekintése a Budapesti Történeti Múzeumban; Mátyás és Beatrix esküvője; „országol a király” – hajókirándulás Visegrádra; a corvinakiállítás megtekintése az Országos Széchényi Könyvtárban; Corvina készítés; törvénykezik a király; „gyászban az ország” – gyertyás felvonulás a király „halála” után.

Írásom elején feltettem a kérdést: lehet-e egy kor hangulatát közvetíteni egyszerű eszközökkel? Erre a választ talán a gyerekek szeméből lehetett kiolvasni, azokéból, akik a „király halála” után néma csendben vitték gyertyáikat végig a sötétbe burkolt táboron.

Tóth Kálmán

Mi is jártunk Isonzónál – egy emléktúra tapasztalatai

1990. július 5-e és 10-i között másodszer ütött tábort a győri Révai Miklós Gimnázium honismereti szakköre az olasz–jugoszláv határon fekvő Nova Goricában, hogy az Isonzó–Doberdó poklában elesett magyar katonák sírjait és temetőit gondozza, rendbe tegye, ápolja. A tábor – talán nem kell bizonygatnunk – izgalmasan szép napokat jelentett a tanulóknak, a szervező tanároknak pedig számos tapasztalat megfogalmazására nyújtott lehetőséget.

1989 tavaszán egy kis riport és egy terepbejárás beszámoló közreadásáról fogalmaztuk meg tervünket és fordultunk segítségért és anyagi támogatásért a győri vállalatokhoz, üzemekhez. Meglepően kedvező volt a reagálás és jóval több támogatást kaptunk, mint amit reméltünk. Egy év leforgása alatt azonban jelentős változást figyelhettünk meg a támogatás rendszerében és a megoldás módjában. Tavaly spontán, jórészt természetben megnyilvánuló támogatás volt a jellemző. Az idén viszont már a cégek és támogatók határozott ellentételezést kértek és vártak.

A nem jelentéktelen összegű támogatás fejében az általuk adott trikót kellett viselnünk, ebben kellett szerepelnünk, újságban, rádióban kellett hirdetni az illető cég szerepét a vállalkozásban. Ez nem csupán a szponzoroknak volt jó, hanem érdekes módon nekünk, szervező tanároknak is. A trikó hirdette a cég nevét és jó híret, nekünk pedig fegyelmező – figyelmeztető eszköz volt a kezünkben. Azzal, hogy felvették és viselték a reklámhordozó trikót, azt is elfogadták, hogy nem „csak” egy kirándulásra jöttek, hanem kegyeleti emléktúrára, ahol dolgozni kell, amellyel szemben kötelezettségeik vannak. Talán nem hat túlzásnak, ha azt mondjuk, hogy a társadalom támogatását éreztük végig az utunk során.

Redipuglióban (Monfalcone és Trieszt között a tengerparton) hatalmas emlékmű áll az elesett katonák emlékére és több ezer olvasható név; ugyanitt egy osztrák–magyar katonatemető sírkövein csillogó, felújított névtáblák ezre. Solkán-ban (Nova Gorica mellett) a magyar katonatemető földbe süppedt mohos sírkövein csak itt-ott látható néhány, már-már szinte olvashatatlan névtábla. Amikor a fiatalok a solkáni temetőben dolgoztak, átértékelték a díszes, ápoltságos olasz és a pusztuló magyar temető közötti különbséget és azt, hogy azt a kis temetőt nekünk kell rendbe tennünk, hiszen ezért kaptuk ingyen a buszt, a csaknem száz réztáblácskát és a sok-sok megértő támogatást.

Félve írjuk le – hiszen furcsának hat – élővé vált a temető. A lepotyogó, szinte olvashatatlan névtáblák helyett jól olvashatók kerültek a sírkövekre. S amikor az esti szürkületben lobogó gyertyák fényénél Gyóni Géza sorait hallgatták a kis falucska előljárói, nem értették a verseket, de megérezték, hogy halottak napján nekik kell koszorút és virágot vinniük a sírkertbe.

Az alapítványok jelentették a másik anyagi forrást. A nem csekély összegben túl ebben is értékes munkára serkentő erőre találtunk. Egy pályázattal szemben számos követelményt fogalmaznak meg. A tavalyi résztvevők élménybeszámolóit, házi pályázatait bizonyítják vállalkozásunk értékét és szükségességét. A gyerekek elfogadták érvelésünket és valóságos kis szakdolgozatokat írtak térképpel, fényképpel,

szemelvénnyel színesítve. És itt fogalmazhatunk meg egy újabb általánosítható módszertani javaslatot. Legyen általános követelmény minden út, tábor, kirándulás után tábori krónika, útbeszámoló, házi pályázat elkészítése. A tanulóktól pedig csak akkor követelhetjük meg ezt az összegző lezárást, ha mi is ilyen kötelező érvénnyel és igényességgel készítjük elő és vezetjük a kirándulást. Ezért tartottunk az út előtt előadást az olasz frontról, ezért vetítettünk le Velencéről szóló útifilmet. Sok időt és energiát fordítottunk rá, mégis éreztük, hogy kevés, és azt is, hogy olyan megoldásokra és foglalkozásokra van szükség, amelyek érzelmileg készítik fel a tanulókat. A Gulyás testvérek filmjének (Én is jártam Isonzónál) megtekintése, az első világháborús regények (Zalka Máté, Somogyvári, Hemingway) megbeszélése, már „hatásosabb” volt, de még mindig személytelen. S itt jelentkezett a véletlen. Egy nyugdíjas házaspár – a tavalyi útról készült filmet látva a tv-ben – felkeresett bennünket és kérte elesett hozzátartozójuk 1920-as években készített síremlékének és sírjának rendbetételét. Elhozták Móricz Lajos volt győri tanítóképzős hadinaplóját (érettségi után 1917-ben, azonnal a frontra került és októberben már nem élt), egy repeszdarabot, amely átörte a naplót és kioltotta az életét. Egy másik házaspár (kis Trabantjkkal az útra is elkísértek bennünket) 1920-as években hozzátartozójuk sírját keresték az akkori élményeket mondták el és emlékeiket adták át. Barsi Ernő tanár úr pedig – édesapja naplójához kapcsolódva – katonadalokra tanított bennünket. S ezzel vált minden életszerűvé, emberivé és arról, amit otthon hallottak újra és újra felidéződött az út során Zalka Máté kavernája a Doberdó fennsíkján; Somogyvári Gyula Orlay századosának gondolatai a solkányi sírok között; Gulyás testvérek filmje Redipuglia olasz katonaemlékműjénél és a katonadalok sora végig az Isonzó völgyében.

Még egy gondolat az emléktúránkhöz kapcsolódóan. Számos megjegyzés – már-már vad éri – a külföldi kirándulásokat szervező kollégákat, tanárokat. Hatalmas költséggel nagy távolságra utaznak a tanulók, közben pedig saját környezetüket és hazájukat nem ismerik. Kirándulásunk számos mozzanata cáfolja ezt a jól hangzó, de hamis vélekedést. Csak hazai kultúra nincs, országhatáron belül található értékek önmagukban nem élnek. Minden, ami a mai határon túl és belül van, a magyar kultúra és ezen túl pedig az egyetemes emberi kultúra része.

„Csányi Lajos. Ószöny (Füzítő-pusztá), 1898. március 15. Hadi érettségit tett 1916. május 20., bevonult a Cs. és kir. 4. sz. bosznia-hercegovinai ezredhez, május 29-én, december 27-én a délnyugati hadszíntérre került. Zászlós. Részt vett a híres tagliamentói átkelésnél coruino mellett. Az átkelést zászlóalja erőszakolta. Már átkeltek a hídon, amidőn haslövést kapott. Ez 1917. november 2-án éjjel 10 óra tájban történt. Éjfélkor már halott volt. Eltemették reggel 7 órakor, a tisztikar, közte volt tanítványunk, Winter Ernő zászlós jelenlétében, a Tagliamentó jobb partján közel oda, ahol a Pontagel-Toris-Genova irányú vasúti vonal a folyót metszi a 115/827. sz. 3. őrháztól 10 lépésnyire. Koporsója az őrház ajtódeszkáiból készült. Jelölt sírban nyugszik.”

Csányi Lajos iskolánk tanulója volt. Itt koptatta a lépcsőket, a lépcsőházban – a diákjainkat nap mint nap fogadó – márványtáblán a hősi halottak hosszú sorában ott a neve. Sírját pedig két határon túl kell keresnünk, ott a Tagliamentó partján. Ez „az iskolánk” évkönyvéből vett idézet oly közeli, az a sír oly távoli. De a miénk, a mi kötelességünk, hogy megkeressük és ápoljuk.

S végezetül – összefoglalóan – merre jártunk? Mit láttunk? Turnisce után Alsólendva mellett a magyar–jugoszláv határon Maribor, majd Postojna csodálatos cseppkővilága következett. Következő nap – Nova-Gorica polgármesterének fogadása után – Doberdó fennsíkja, St. Michele múzeuma, sziklába vajtavernái emlékeztettek Zalka Máté, Somogyvári Gyula, Hemingway könyveire. Ezt követte Redipuglia az olaszok hősi emlékműve, majd Triesztben fejeztük be a napot. Harmadnap munka a solkányi temetőben. Réztáblákat erősítettünk fel (fúrtunk, ragasztottunk), elkészítettük a temető helyszínrajzát, leírtuk a még olvasható neveket, gyomláltunk, megtisztítottuk a sírköveket. Majd Velence és Padova következett. Az ötödik nap újra az I. világháború: végig az Isonzó völgyén számba vettük a magyar emlékeket, feltártuk a még található magyar sírokat. Vár még munka ránk!

Bedécs Gyula

Az első székely honismereti tábor

1988 őszén Budapesten megalakult az első Székely Kör, amely a székely kultúra ápolását, támogatását tűzte ki céljául. Hamarosan Tolna megye székely falvaiban is sorra alakultak a Székely Körök, hagyományörző együttesek, majd 1989 tavaszán létrejött Bonyhádon a Székely Szövetség is, amely ezeket a szervezeteket összefogja, segíti. A Székely Szövetség első rendezvénye volt 1989 májusában a székely találkozó Bonyhádon. Itt mutatkoztak be a hagyományörző csoportok, találkoztak egymással barátok, rokonok, ismerősök a környékbeli székely falvakból, Érdről, Budapestről, Hertelendyfalváról.

Az idén a Székely Szövetség július 1–8-ig honismereti tábort szervezett a Tolna megyei Lengyelen 63 székely gyerek számára, hogy megismertesse velük, s felkeltse érdeklődésüket a bukovinai székelyek kultúrája iránt. A gyerekeket a volt Apponyi-kastélyban (most egy szakközépiskola kollégiuma), amelyet egy nagyon szép park vesz körül, helyezték el. De nemcsak a környezet volt nagyon szép, hanem a tábor programja is.

Megismerkedtek a gyerekek a bukovinai székelyek történetével, népviseletével, kézműves hagyományával, szokásaival. Megtanulták a csutikababa készítést, a bokrétaakóést, az aszúrozást, a hímzést. Amíg a lányok varrtak, vagy játékot készítettek, addig a fiúk a fafaragás mesterségével ismerkedtek. Munka közben pedig hallgatták Fábrián Ágostonné kakasdi mesemondó meséit. Volt tánc- és énektanulás, még a rovásírást is megtanulták. Mindezek mellett még arra is maradt idő, hogy megnézzük Lengyel nevezetességeit, s egynapos autóbussos kiránduláson Bonyhádra, Hidasra, Pécs néprajzi kiállításait. Az utolsó nap székely ételek főzésével, s ezekből az ételekből összeállított ebéddel zárult. Este a záróünnepségen a táborban résztvevő gyerekek, az apai és a kakasdi együttes mutatta be műsorát.

Mindez Höflerné Kelemen Emma szervezésének köszönhető. Ő állította össze a programot, s gyűjtötte maga köré azokat az embereket, akik előadással, a foglalkozások levezetésével, a feltételek megteremtésével a segítségére voltak. (Nagyon sok nevet kellene itt most felsorolnom, remélem, senkit nem sértek meg, ha ezt most nem teszem.) Most már az a fontos, hogy ne csak egyszeri sikeres kísérlet legyen ez a tábor, hanem évenként megismétlődő hagyomány.

Fábrián Margit

A Gyermekszervezet Történeti Múzeum honismereti munkájáról

Országos gyűjtőterülettel rendelkező szakmúzeumunk bő másfél évtizede szolgálja nemzeti múltunk gyermekszervezetekkel kapcsolatos történelmi emlékeinek megmentését. Szerény működési keretekkel az úttörőmozgalom relikviáinak teljességre törekvő gyűjtésétől indulva jutottunk el az összes múltbéli és jelenlegi magyar gyermek- és ifjúsági szervezetek, mozgalmak anyagainak megőrzéséhez.

Olyan, szinte ma már a feledés homályába tűnt vallásos szervezetek emlékműveit kutattuk és kutatjuk, mint például a századelőn életre kelt Eucharisztikus Gyermekszövetség, az 1920-as évektől induló Szívgyárda-, Szívtestőrség, avagy a Mária Kongregáció gyermekvonatkozásait, a Soli Deo Glória kiskollégiumait... stb. Ugyanakkor az úttörős emlékek mellett gyűjtjük a levanteintézmény (elsősorban I. korcsoportra vonatkozó) a cserkészlet, az Ifjúsági Vöröskereszt, a Diákaptár, a különféle körök... stb. anyagait is.

Az amúgy is könnyen elkallódó (vagy elhasználódó) gyermekkori emlékek mellett az elmúlt négy évtized politikája sem kedvezett a feledésre kárhözott szervezetek, mozgalmak, intézmények anyagainak összegyűjtésére. Most, amikor még élnek közöttünk azok az idős emberek – nagy- és dédszülők – akik esetleges emlékeik mellett egy-két féltett jelvénnel, sárgult nyomtatvánnyal, fotóval rendelkeznek, talán még nem késő pótolni a történelmi mulasztásokat.

Amikor a helyi honismereti vezetők, helytörténeti gyűjtőtársak, szakkörök figyelmét ezekre, illetve gyermekszervezeti anyagok gyűjtésére hívjuk fel, be kell vallanunk: nem minden hátsó szándék nélkül tesszük. Egyrészt szeretnénk *kapcsolatot kiépíteni* azokkal a gyűjteményekkel, gyűjtőkkel akik ilyen jellegű anyagokkal rendelkeznek. Szeretnénk a számukra „értéktelesebb”, nem helyi vonatkozású anyagok gyűjtőhelyévé válni.

Másrészt a *legeredményesebb, gyermek honismereti szakkörök gyűjtőit* – az elmúlt évekhez hasonlóan – *pályázati formában kedvezményes Balaton-parti szaktáborozással szeretnénk jutalmazni.*

A közelmúltban felhívással fordultunk az iskolákhoz, a megszűnő vagy már megszűnt úttörőcsapatok, úttörőgyűjtemények, intézmények vezetőihez, kezelőihez, hogy történelmi múltunk emlékeink megőrzése érdekében a kidobásra ítélt, vagy a megsemmisülés veszélyével fenyegetett anyagaikat juttassák el múzeumunkba. Kérjük a honismereti, helytörténeti gyűjtőket figyeljenek oda lakóhelyeiken, hogy értékes anyagok ne kerüljenek ebek harmincadjára. Vagy gyűjteményeikbe helyezték el ezeket, vagy értesítsenek bennünket! Hiszen múltunk minden szerves – sokak számára jó vagy rossz értelemben véve is emlékezetes – része tanulságokkal szolgál(hat) a jövő generációk számára.

További *információval*, illetve *Hírvívő* című tájékoztatónkkal – amely a gyermekszervezetekkel, mozgalmakkal kapcsolatos híreket, tudnivalókat közöl – szolgál a *Gyermekszervezet Történeti Múzeum. Balatoni Gyermekközpont. 8250 Zánka.*

P. Miklós Tamás

A székelyek keresztjének szentelése

Herend, 1990. május 26.

1945. április 16-án szovjet bombatámadás következtében 18 csíki székely tartalékos katonája lelte halálát a herendi vasútállomáson. Három súlyos sérüléssel a szentgáli hadikórházba kerültek, ahol estére behaltak sebeikbe. Valamennyien a 27. Székely Határőr-gyalogezred katonái voltak, akik előzőleg már a fronton rendkívül súlyos vérvesztéseket szenvedtek.

A 21 Csíkból való katonát április 18-án katonai pompával, koporsóba téve helyezték közös sírba a herendi temetőben, Veress Sándor református táborigazgató lelkész igehirdetése mellett.

Két katonának a hozzátartozók később síremléket állítottak, amelyet Lajos Balázs csíktapolcai születésű plébános a helyszínen felszentelt. 1980-ban B. Tóth László herendi plébános a herendi hívek adakozásából emléktáblát helyeztetett el a közös sírnál, amelyre felírta az áldozatok nevét, életkorát és származási helyét. A hősi halottakról azért rendelkezünk pontos adatokkal, mert az akkori körjegyző, Pesovár János, aki ma 90 esztendősen, a belügyminiszteri tilalom ellenére anyakönyvezte a katonákat.

Az Erdélyi Szövetség Veszprém Megyei Csoportja (Erdélyi Magyarok Baráti Köre) néhány tagja 1989 őszén, halottak napja előtt rendezte tette a sírokat, bár egy részüket a herendiek gondozzák. A sírok egy része jeltelen lévén, elhatároztuk emlékkereszt állítását. Róka Lajos csíki típusú keresztet faragott, amelyet 1990. május 26-án dr. Szendi József veszprémi római katolikus megyéspüspök szentelt. Az ünnepi alkalomra meghívtuk az elhunytak felkutatott hozzátartozóit, s falujuk plébánosait. Csíkmadéfalváról, Csíktapolcáról és Csíkszeredából harmincegyen jöttek el erre az alkalomra. Veress Sándor, hajdani táborigazgató lelkész nem tudott résztvenni az ünnepségen, elküldte azonban emlékező sorait, amelyet a síroknál felolvastunk.

Veress Sándor lelképásztor üzenete: 45 évvel ezelőtt „vigyázz”-ba merevedett a diszszázad minden tagja és könnyekkel szemében, elcsukló hangon énekelte a gyülekezet az éneket: „Tebenned bízunk eleitől fogva, Uram! Téged tartottunk hajlékunknak... Az embereket Te meghagyod halni...”

En, mint a Szentgálon állomásozó 18-as Egészségügyi Oszlop táborigazgató lelkész, hirdetem Isten ígését: Legyen meg a Te akaratom. Apák, fiúk, szerelmes vőlegények hősi halált halt bajtársaikra hullottak a rögök, amint az élő bajtársak hantolták őket, akik már e földön nem találkoztak többé kedveseikkel, akik már nem látják a Székelyföld virágait, lankáit, patakjait, hegyormait. És most, mikor e tavaszi szombaton élők jöttek a halottakhoz, ismét „vigyázz”-ba merevedek, tisztelgek a hősi halált halt erdélyi bajtársaink keresztje előtt és annak nevében kérek áldást Hozzátartozóit, a még élő bajtársak számára, aki értünk is meghalt a Golgotai Kereszten. Akiknek ajkára ráfagyott a katonadal: „Megyek-e még, jutok-e még haza, haza, haza...” Gondolatban itt vagyok és lélekben ráteritem síroktokra a palástomat.

A 45 évvel korábban lezajlott eseményeket Székely Ferenc idézte fel. A csíkiak nevében a madéfalvi Ferencz Mária szót. Juhász Katalin katonakísérőket énekelte, Cziki László elmondta Csoóri Sándor: Idegszálaival a szél... című versét, Kakucs Ágnes pedig részleteket adott elő egy tizenhat gyermekes csángó asszony vallomásaiból. A csíkiak két székely keservest énekeltek el, közösen pedig a magyar és a székely Himnuszot, valamint a Boldogasszony anyánk... kezdetű éneket. Az emlékbeszédet S. Lackovits Emőke mondta. A megjelenetek a herendi római katolikus templomban szentmisén vettek részt, majd a herendi Községi Tanács által rendezett fogadáson.

S. Lackovits Emőke emlékbeszéde:

Főtisztelendő Püspök úr!

Erdélyi Testvéreim! Tisztelt Honfitársaim!

Itt most az áldozatokra emlékezünk. Áldozataira a halállal és rabsággal terhes, szétszórattatásunkat megerősítő és törvényesítő történelmi közelmúltunknak. Emlékezünk a sírkeresztekre, az árvákra, özvegyekre, rokkantakra és rabokra, a meggyalázott emlékekre. A két part között hanyódozó „kompország” millióra rúgó katonája és civil áldozataira. Gyászolunk, mert a szeretteit elveszítettnek mindig marad gyászolnivalója. Mégis, öröm vegyül most a szóba. Hisz ünnep is a mai nap, mert véreinkre emlékezhetünk, testvéreikkel találkozhatunk, emléket állíthatunk, virágot és gyertyát helyezhetünk el, s fohászkozhatunk az itt nyugvókért és a feltámadást idegen földben várókért.

Nincs család e szűkebb és távolibb hazánkba, aki ne gyászolna valakit, akinek a vértanúságra kiválasztottak között ne lenne férje, fia, apja, nagyapja, nagybátyja, testvére, közelebbi vagy csak távolabbi rokona.

A II. világháborúban elpusztult magyar katonák, az elhantolt és temetlen halottak vádlóként nehezettek eddig a nemzet tudatára. Szükségünk van az elesetteknek kijáró őszinte emlékezésre. E mai ünnepi nap is tudatosítja az itt élőkkel és tőlünk elszakított testvéreinkkel, egyaránt: nem vagyunk bűnösebbek Európa többi népénél! Nem vétettünk többet másoknál! Eldobjuk a ránk ragasztott bélyegeket! Az utolsó csatlósát is! A mi embervesztésünk is egyike a legnagyobbaknak! A meghaltak áldozatok és nem háborús bűnösök!

Embervesztésünk nézve, megdöbbentő a kép. A demográfusok szerint 270 ezerre tehető az I. világháborúban elesettek száma. Ezzel szemben a II. világháború magyar áldozatai 800–900 ezer között vannak, tehát 1000 lélekre 100 áldozat jutott! (Für Lajos megállapítása). Ez megtizedelte a nemzetet! Az átmenetileg visszakapott országrészek embervesztése 530 ezerre tehető. Így a II. világháborúban elpusztult magyarok száma 1 430 000 fő körül állapítható meg! (Für Lajos). Odaveszett a nemzet színe-virágának jelentős része! Hazánk ezzel a veszteséggel egy sorban áll a Szovjetunióval (20 millió), Németországgal (10 millió), Lengyelországgal (6 millió) és Jugoszláviával (1,7 millió). Az összlakosságához viszonyítva: első Lengyelország, második Magyarország (Für. L.). Veszteségünk nagyságrendileg azonos a legtöbb lelket elveszített nemzetével.

S a holtak e nagy tömegében ott vannak a csíki falvak a háború végnapjaiban elpusztult 21 itt nyugvó áldozatukkal, 21 család siratta, gyógyolta tagjával, akiknek nyughelyüktől távol gyűjthettek csak gyertyát. Amikor rájuk emlékezünk, eszünkbe villannak a háborút követő negyven esztendőben a magyarságot ért súlyos megpróbáltatások, a nemzet fiainak megtizedelése itt és a politikai határokon túl, s a megújuló szocializmusok egyaránt. De felötlenek bennünk a velünk együttélő németek nehéz, búval teli esztendei is. Itt Herenden ők adtak végső nyughelyet a székely-magyaroknak, s gondoltak kegyelettel az elhunytakra.

Most azonban nemcsak a fájdalmakat jöttünk számba venni, bár egészséges nemzettudatunkhoz hozzátartozik megpróbáltatásaink ismerete is, a halottaink előtti tisztességes főhajítás. A megkonduló harangok az itt nyugvókért is szólnak, s békességre, jóra intenek.

Keresztet állítottunk, csíki mintára faragottat. Mi fogalmazódik meg számunkra e keresztben? Elsősorban az engesztelődés. De a háború borzalmainak túlélése is, az értelmetlenül elpusztultak emlékezete, a szülőföldet elhagyni kényszerülők fájdalma és honvágya, s a visszatértek hálája. Kik emeltetek keresztet? A bizakodók, a megvizsgáltak, az oltalmat kaptak, a bűnbocsánatot nyertek.

Ez a mi közös keresztünk: anyaországiaké és erdélyieké, közelebbről Veszprém megyeieké és csíki székelyeké. Nemcsak az alant nyugvókra emlékeztet, hanem mindazokra, akik idegen földben, jeltelen sírokban alusszák álmukat, mindazokra, akiknek talán sír sem jutott, mindazokra, akiknek csontjai szétszórtak és nincs lehetőségük a hátramaradt szereteteknek egy szál virágot helyezni vagy gyertyát gyújtani hamvaik fölött. Őértük is áll a kereszt! De ugyanakkor hirdeti áldozatos, önzetlen cselekedetét és segítségét mindazoknak akik e mai ünnep megvalósításán munkálkodtak. Szerénységük tiltakozik név szerinti felsorolásuk ellen. Köszönöm, amit tettek!

Valamennyiünk nevében hálás szívvel mondok köszönetet dr. Szendi József püspök úrnak, aki számtalan teendője mellett elvállalta az ünnepünkön való részvételt, eljött megáldani a keresztet! A legnagyobb köszönet illeti Bors Gábor elnök urat messzemenő, önzetlen támogatásáért! Hálásan köszönöm Rakk Tamás erdészetvezető úrnak áldozatos segítségét, hogy időtálló faanyagot biztosított a keresztnek! Különös hála illeti Róka Lajost művészi munkájáért, a kereszt elkészítéséért, a maradandó emlék felállításáért! A hála és szeretet hangján szólok kedves csíki vendégeinkhez, akik vállalták a hosszú út megpróbáltatásait, eljöttek hozzánk, hogy együtt ünnepelhessünk. De hálával és szeretettel szólok kedves herendi, szentgáli és veszprémi testvéreinkről, akik a vendégek fogadásában és ellátásában nyújtottak önzetlen segítséget. Áldja meg Isten valamennyiüket!

Ily sok szálon fűz immár össze minket e kereszt. Felnézve rá, a Mindenséget látjuk: életet és halált, de feltámadást és örökkévalóságot! Az Istentől rendelt út állomásait, amelyen Jézus Krisztus az egyetlen, igazi vezető:

*Vezess Jézusunk, Védeld indulunk
Küzdelemre hív az élet,
Hadd kövessünk benne Téged.
Fogjad a kezünk, míg megérkezünk!*

S ez már az élőknek szól. A kinyújtott kéz a hátramaradottaké, ezer és ezer erdélyi magyaré: hogy legyen elegendő kitarásuk a szülőföld megtartására, a bölcsőhely és a temetők megőrzésére! Erdély azoké lesz, akik ott maradtak, szenvedtek, minden megpróbáltatást elviselve, hűséggel kitarítottak – mondotta Köteles Pál. Ezért a hűségért imádkozunk, s megmaradásáért mi is segítsünk! Mert az outhont őrzőknek az örökbe kapott anyanyelvet „új szellemmel fényezve, csorbítatlanul át kell adniuk utódaiknak” (Kosztolányi Dezső). Hadd idézzem Erdély nagy püspökét, az „emberkatedrális” Márton Áront, Csík szülőltét: „Most kell cselekedni, amikor az egész magyarság hitében rokkant meg. Minden szellemi és erkölcsi erő munkába állítására szükség van, hogy nemzetünket a mai állapotában a jövőnek átmenthessük.”

A megmaradás és a szülőföld megtartása reményében, a népünkéről, nemzetünkéről való soha meg nem feledkezés ígéretével szálljon főhászunk az ég felé, s legyen napi imánk része: „Jézus, áld meg Erdély népét!”